Civilizational interdisciplinary studies of Islamic Revolution

15

Vol. 4
Autumn 2025

Research Paper

Received:
05 March 2025

Revised:
09 August 2025

Accepted
01 September 2025

Published:
23 September 2025

P.P: 11-32

ISSN: 2980-8901
E-ISSN: 2821-1685

Thematic Analysis of the Model of Factors Facilitating Transformation in the Humanities from the Perspective of Ayatollah Khamenei

Alireza Moradi[1] | Naeim Shokri[2]

Abstract

The humanities, as a pivotal domain of knowledge, play a central role in exploring various dimensions of human existence and addressing the challenges humanity faces. In Iran, however, the humanities confront significant obstacles, including the dominance of Western paradigms, a disconnect from the real issues of society, and a crisis of Iranian-Islamic identity. This study aims to propose a comprehensive model for identifying the factors facilitating transformation in the humanities to support their indigenization, based on the perspectives of the Supreme Leader of Iran, Ayatollah Khamenei, using a thematic analysis approach. The findings indicate that the model of transformative factors in the humanities is categorized into six main themes: theoretical and epistemological, educational and research-oriented, institutional and structural, cultural and social, political and economic, and psychological and cognitive. This model, emphasizing the revision of theoretical foundations rooted in an Islamic worldview, redesign of educational systems, enhancement of applied research, strengthening of institutional frameworks, alignment with cultural and social needs, and robust political and economic support, provides a strategic framework for transforming the humanities. The results of this study can serve as a guide for scientific and cultural policymaking to foster the development of indigenous and effective knowledge in Iran.

Keywords: Transformation؛ Humanities؛ Ayatollah Khamenei؛ Thematic Analysis؛ Indigenization.

1. Assistant Professor, Department of Management, Allameh Askari International University, Tehran, Iran.
2. Corresponding Author: Assistant Professor, Department of Health Economics, School of Public Health, Baqiyatallah University of Medical Sciences, Tehran, Iran. okri@gmail.com

Cite this Paper: Moradi'A & Shokri'N. Thematic Analysis of the Model of Factors Facilitating Transformation in the Humanities from the Perspective of Ayatollah Khamenei. Civilizational interdisciplinary studies of Islamic Revolution. 4(15), 11-32.

Publisher: Imam Hussein University

© **Authors**

This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0) .

نشریه مطالعات میان رشته‌ای تمدنی انقلاب اسلامی

تحلیل مضمون الگوی عوامل زمینه‌ساز تحوّل در علوم انسانی از نگاه حضرت آیت‌اله خامنه‌ای(مدظله‌العالی)

علیرضا مرادی[1] | نعیم شکری[2]

۱۵
سال چهارم
پاییز ۱۴۰۴
مقاله پژوهشی
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۱۵
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۵/۱۸
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۱۰
تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۷/۰۱
صص: ۳۲-۱۱
شاپا چاپی: ۴۹۵۵-۲۶۴۵
الکترونیکی: ۵۲۶۹-۲۶۴۵

چکیده

علوم انسانی، به‌عنوان حوزه‌ای کلیدی در مطالعه ابعاد مختلف حیات بشری، نقش محوری در تبیین جایگاه انسان در جهان و پاسخگویی به چالش‌های پیش روی او ایفا می‌کند. با این حال، علوم انسانی در ایران با موانعی چون تسلط پارادایم‌های غربی، گسست از مسائل واقعی جامعه و بحران هویت ایرانی-اسلامی مواجه است. این پژوهش با هدف ارائه الگویی جامع برای شناسایی عوامل زمینه‌ساز تحول در علوم انسانی، به‌منظور تسهیل بومی‌سازی این علوم، بر اساس دیدگاه‌های مقام معظم رهبری و با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون انجام شد. یافته‌ها نشان می‌دهند که الگوی عوامل زمینه‌ساز تحول در علوم انسانی، از نگاه حضرت آیت‌اله خامنه‌ای، در شش طبقه اصلی شامل عوامل نظری و معرفتی، آموزشی و پژوهشی، نهادی و ساختاری، فرهنگی و اجتماعی، سیاسی و اقتصادی، و ذهنی و روانشناختی دسته‌بندی می‌شوند. این الگو، با تأکید بر اصلاح مبانی نظری مبتنی بر جهان‌بینی اسلامی، بازطراحی نظام آموزشی، ارتقاء پژوهش‌های کاربردی، تقویت زیرساخت‌های نهادی، پیوند با نیازهای فرهنگی و اجتماعی، و حمایت سیاسی و اقتصادی، چارچوبی راهبردی برای تحول علوم انسانی ارائه می‌دهد. نتایج این پژوهش می‌تواند به‌عنوان راهنمایی برای سیاست‌گذاری علمی و فرهنگی در راستای تولید دانش بومی و کارآمد در ایران مورد استفاده قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: تحول، علوم انسانی، آیت‌اله خامنه‌ای، تحلیل مضمون، بومی‌سازی

۱. دکتری تخصصی، مدیریت منابع انسانی، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران
۲. نویسنده مسئول: استادیار، گروه اقتصاد سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله(عج)، تهران، ایران
naeimshokri@gmail.com

استناد: مرادی، علیرضا؛ شکری، نعیم.(۱۴۰۴). تحلیل مضمون الگوی عوامل زمینه‌ساز تحوّل در علوم انسانی از نگاه حضرت آیت‌اله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)؛ مطالعات میان‌رشته‌ای تمدنی انقلاب اسلامی، ۴(۱۵)، ۳۲-۱۱.

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع)
© نویسندگان
این مقاله تحت لیسانس آفرینندگی مردمی (Creative Commons License- CC BY) در دسترس شما قرار گرفته است.

مقدمه و بیان مسئله

علوم انسانی در جوامع مختلف، نقشی کلیدی در جهت‌دهی به توسعه، فرهنگ و هویت ایفا می‌کند و مسیر حرکت سایر علوم و فناوری‌ها را تعیین می‌نماید؛ اما در ایران، این حوزه با چالش‌های جدی مواجه است که از جمله آن‌ها می‌توان به غلبه پارادایم‌های غربی، فقدان ارتباط اثربخش با مسائل واقعی جامعه و بحران هویت ایرانی- اسلامی اشاره کرد (قلی‌پور و چیت‌سازیان، ۱۳۹۶: ۵۴؛ صراحی، ۱۴۰۳: ۲). این مشکلات عمدتاً ریشه در واردات ترجمه‌ای و بی‌توجهی به مبانی بومی و دینی دارند؛ چرا که علوم انسانی غربی بر جهان‌بینی و پیش‌فرض‌هایی استوار است که با مبانی اسلامی و فرهنگ ایرانی ناسازگار بوده و در بسیاری موارد، نگاه مادی و سکولار را جایگزین نگاه توحیدی و انسان‌محور اسلامی می‌سازد (آلاتاس[1]، ۲۰۰۶: ۳). این وضعیت نه تنها موجب تضعیف هویت ملی و دینی شده، بلکه مانع از تولید نظریه‌های بومی و کارآمد برای حل مسائل جامعه ایرانی گردیده است (کانل[2]، ۲۰۲۰: ۵۱-۴۵).

رهبر معظم انقلاب اسلامی طی سه دهه گذشته بارها نسبت به این وضعیت هشدار داده و بر لزوم تحول بنیادین در علوم انسانی تأکید کرده‌اند. مختصری از بیانات ایشان در سال‌های مختلف در ادامه آمده است:

«بسیاری از حوادث دنیا حتّی در زمینه‌های اقتصادی و سیاسی و غیره، محکومِ نظرات صاحبنظران در علوم انسانی است؛ در جامعه‌شناسی، در روان‌شناسی، در فلسفه؛ آن‌ها هستند که شاخص‌ها را مشخص می‌کنند» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۷/۰۲/۱۴).

«ما علوم انسانیمان بر مبادی و مبانی متعارض با مبانی قرآنی و اسلامی بنا شده است. علوم انسانی غرب مبتنی بر جهان‌بینی دیگری است؛ مبتنی بر فهم دیگری از عالم آفرینش است و غالباً مبتنی بر نگاه مادی است. خوب، این نگاه، نگاه غلطی است؛ این مبنا، مبنای غلطی است» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۸/۰۷/۲۸).

«علوم انسانی مثل پزشکی نیست، مثل مهندسی نیست، مثل فیزیک نیست که جهان‌بینی و نگرش نسبت به انسان و جهان در آن تأثیر نداشته باشد؛ چرا، تأثیر دارد. شما مادی باشید،

1. Alatas
2. Connell

یک جور علوم انسانی تنظیم می‌کنید. علوم انسانی ما برخاسته‌ی از تفکرات پوزیتیویستی قرن پانزده و شانزده اروپاست» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۹/۰۸/۰۲).

«علوم انسانی روح دانش است. حقیقتاً همه‌ی دانشها، همه‌ی تحرکات برتر در یک جامعه، مثل یک کالبد است که روح آن، علوم انسانی است. علوم انسانی جهت می‌دهد، مشخص می‌کند که ما کدام طرف داریم می‌رویم، دانش ما دنبال چیست. وقتی علوم انسانی منحرف شد و بر پایه‌های غلط و جهان‌بینی‌های غلط استوار شد، نتیجه این می‌شود که همه‌ی تحرکات جامعه به سمت یک گرایش انحرافی پیش می‌رود» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۰/۰۷/۱۳).

به باور ایشان، علوم انسانی باید ریشه در قرآن و معارف اسلامی داشته باشد تا بتواند پاسخگوی نیازهای جامعه ایرانی - اسلامی باشد (قلی‌پور و چیت‌سازیان، ۱۳۹۶: ۱۰۰). از سوی دیگر، به دلیل جایگاه دینی، علمی و اجرایی رهبر انقلاب، شناخت عمیقی از نیازهای جامعه و ساختارهای کشور دارند و اندیشه‌های ایشان می‌تواند راهگشای تحول علوم انسانی باشد (قلی‌پور و چیت‌سازیان، ۱۳۹۶: ۱۰۲). با توجه به اهمیت راهبردی علوم انسانی و تأکیدات مکرر رهبری بر تحول آن، بررسی دقیق عوامل زمینه‌ساز این تحول و استخراج مؤلفه‌های کلیدی از منظر ایشان، ضرورتی انکارناپذیر است که می‌تواند مسیر سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی برای بومی‌سازی علوم انسانی را هموار سازد و به ارتقاء جایگاه علمی و فرهنگی کشور کمک کند.

بر این اساس، سؤال اصلی پژوهش حاضر این است که: عوامل و مؤلفه‌های زمینه‌ساز تحول در علوم انسانی از منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی کدام‌اند و چگونه می‌توان بر اساس این دیدگاه‌ها، مدلی بومی برای تحول علوم انسانی در ایران ارائه کرد؟

پیشینه پژوهش

تولایی و زمردی انباج (۱۴۰۲) در مطالعه‌ای «چیستی و چگونگی تحول علوم انسانی از دیدگاه آیت‌اله خامنه‌ای (با استفاده از روش تحلیل مضمون)» را بررسی نمودند. هدف از انجام این تحقیق بررسی تحلیل چیستی و چگونگی تحول علوم انسانی در سیاست گذاری‌های کلان جمهوری اسلامی اعم از اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و... از نگاه آیت‌اله خامنه‌ای

است. داده‌های این پژوهش کیفی بود و با استفاده از روش تحلیل مضمون به انجام رسید. بر اساس یافته‌های این پژوهش، مدیریت راهبردی چالش‌های این حوزه استفاده کامل و کارآمد و هم افزا از همه فرصت‌ها و ظرفیت‌ها، مهار تهدیدها و آسیب‌ها با نگاه حکیمانه و معقول و مواجهه هوشمندانه با معارضات مهاجمان و ستیزه گران ازجمله تکالیف اصلی برای تحول علوم انسانی است. همچنین حفظ روحیه امیدواری و نشاط در محیط‌های علمی و تحقیقاتی، اهمیت دادن به علوم پایه، هدایت مقالات علمی به سمت نیازهای کشور، لزوم تبیین نقشه جامع علمی برای دانشگاهیان و تبدیل آن به برنامه و تأکید بر علوم انسانی اسلامی را می توان ابزاری برای تحول علوم انسانی در نظر گرفت.

موسوی (۱۴۰۲) به «کنکاش در چیستی و اجزای ذاتی مفهوم «تحول» در علوم انسانی از دیدگاه آیت‌اله خامنه‌ای» پرداختند. از دیدگاه ایشان، مفهوم تحول در علوم انسانی دارای دو جزء ذاتی و قوام‌بخش می‌باشد که حقیقت و مفهوم این تحول را معنا و تبیین می کند. نخستین جزء ذاتی مفهوم تحول در علوم انسانی، رویکرد سلبی به علوم انسانی موجود است. دومین جزء ذاتی ماهیت تحول در علوم انسانی، رویکرد ایجابی به تولید حقیقی علوم انسانی اسلامی است. حقیقت این وجه ایجابی تحول، اقبال تام و همه‌جانبه به تفکر و اندیشه اسلامی است که به شیوه‌ای محققانه بر متون و منابع الهی و فرهنگ عریق اسلامی تکیه می‌زند و با اتکا به چنین ظرفیت‌های عظیم و غنی و عمیق اسلامی‌ای، در مسیر پیوسته، دشوار و حیاتی تولید تأسیسی، اصالی و مبدعانه علوم انسانی اسلامی گام برمی‌دارد.

محقق (۱۴۰۱) «راهکارهای تحول و اسلامی‌سازی علوم انسانی در اندیشه رهبر معظم انقلاب و آیت‌اله مصباح یزدی» را بررسی کرد. این پژوهش راهکارهایی را که این دو متفکر اسلامی برای تحول و اسلامی‌سازی علوم انسانی مطرح و ارائه نموده‌اند، را به دو بخش تقسیم کرد: راهکارهای بنیادی و علمی و راهکارهای عملی که با استفاده از روش تحلیلی توصیفی این راهکارها مورد تحقیق و بازخوانی قرار گرفت. بر اساس نتایج، رویکرد تولید علم به جای مصرف گرایی، نقد مبانی علوم انسانی غربی و مراجعه به قرآن از مهم‌ترین راهکارهای علمی و بنیادی و تقویت روحیه خودباوری و ایجاد کرسی‌های نظریه پردازی، برنامه ریزی و کارگروهی، تغییر کتب و استادان علوم انسانی و تربیت نیروی متخصص در علوم انسانی اسلامی، از جمله

راهکارهای عملی است که در سخنان مقام معظم رهبری و آثار و سخنان آیت‌اله مصباح یزدی به آن اشاره شده است.

رجبی (۱۴۰۰) به «سنجش تحلیلی انتظارات مقام معظم رهبری ناظر به تحول علوم انسانی قرآن بنیان با تاکید بر بیانیه گام دوم انقلاب» پرداختند. این تحقیق با رویکرد توصیفی ـ تحلیلی و مبتنی بر کشف دیدگاه مقام معظم رهبری و با تأکید بر بیانیه گام دوم انقلاب به انتظارات معظم‌له در این تحول اشاره نموده است. یافته تحقیق آن است که مبتنی بر منظومه فکری رهبر انقلاب، مهم‌ترین و عمیق‌ترین نیاز نظام اسلامی، تحول بنیادین در علوم انسانی موجود است.

سخاوتیان و عباسی (۱۳۹۷) «مدیریت تحول علوم انسانی در آرا و اندیشه‌های امام خامنه‌ای» را بررسی نمودند. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که مبانی مادی و ضدّ دینی، ماهیت غربی، الگوگیری بی قید و شرط از نظریه‌ها و تولیدات غربی، نادیده انگاشتن جایگاه و منزلت نخبگان، دانش آموختگان، مؤسسات و تولیدات علوم انسانی، مهم‌ترین چالش‌هایی هستند که از دیدگاه امام خامنه‌ای (حفظه‌اله)، علوم انسانی در دانشگاه‌های ایران با آن‌ها روبه‌رو است.

قلی‌پور و چیت سازیان (۱۳۹۶) «ابعاد و مؤلفه‌های تحول در علوم انسانی در اندیشه مقام معظم رهبری و دلالت‌های آن بر علوم انسانی مطلوب جمهوری اسلامی» را بررسی نمودند. بر اساس این مطالعه ویژگی‌های نهاد علوم انسانی مطلوب جمهوری اسلامی در سه بعد ساختار، محتوا و کنشگران به دست آمد. نتایج این مطالعه نشان داد همراهی علم و دین، توجه ویژه به علوم انسانی اسلامی، بهبود شیوه‌های آموزشی و فعالیت‌های پژوهشی متناسب از ویژگی‌های ساختاری مطلوب؛ اعتماد به نفس، نوآوری، اسلام‌گرایی، انگیزه و استعداد بالا از ویژگی‌های نیروی انسانی مطلوب و در نهایت، اسلامی بودن و بومی بودن از ویژگی‌های محتوای مطلوب علوم انسانی است.

موسسه بروج اندیشه آسمانی (۱۳۹۱) در کتاب علمی برای تحول: علوم انسانی از منظر رهبر معظم انقلاب، به این موضوع پرداختند. در این اثر ابتدا کلیاتی در مورد شاکله و مبانی علم و علوم انسانی مطرح شده و سپس اهمیت و لزوم تحول در این علوم و آثار و فواید این تحول مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. آنگاه عواقب عدم تحول و تغییر در علوم انسانی به دلیل ریشه داشتن این علوم در اصول فکری و سکولاریستی غرب مورد شرح واقع شده و به آسیب‌شناسی علوم انسانی از منظر آیت‌اله سیدعلی خامنه‌ای و راهکارهای ایجابی و سلبی برای ایجاد تغییر در مبانی و

ساختار این علوم پرداخته شده و وظایف حوزویان و دانشگاهیان در این زمینه بررسی گردیده است.

وجوه تمایز پژوهش حاضر و جنبه نوآورانه این پژوهش آن است که با استفاده از روش تحلیل مضمون به تبیین عوامل زمینه‌ساز تحوّل در علوم انسانی می پردازد. همچنین بررسی دقیق عوامل زمینه‌ساز تحول در علوم انسانی و استخراج مؤلفه‌های کلیدی از منظر رهبر معظم انقلاب دیگر تفاوت های پژوهش حاضر را نمایان می سازد. این پژوهش نخستین مطالعه‌ای است که مدل جامعی از عوامل زمینه‌ساز تحول در علوم انسانی ارائه داده است و در مقایسه با مطالعات پیشین، این پژوهش به طور مستقیم به ابعاد نظری و عملی تحول پرداخته است.

مبانی نظری

۱. تعریف علوم انسانی

علوم انسانی، مطالعه و پژوهش ابعاد گوناگون انسان، تبیین و تفسیر رفتار فردی و نهادهای اجتماعی و چگونه زیستن است. علوم انسانی درصدد است تمام ساحت‌های انسان را بشناسد، به مطالعه رفتارها و افعال انسانی می‌پردازد و فعالیت‌های فردی و اجتماعی انسان را تبیین می کند(خسروپناه، ۱۳۹۲: ۵۰).

۲. تحول علوم انسانی

تحول به معنای تغییر و تبدیل شیء یا شخص از حالتی و صفتی به حالت و صفت دیگر است. تحول در علوم انسانی به معنای تبدیل مبانی و بنیادها، روش‌ها، مفاهیم، ساختارها، نظریه‌ها و مکاتب و متون علمی در مسیر تکامل روشمند و اسلامی و بومی سازی علوم انسانی است. تغییری که حاکمیت علمی پیدا کند. با این بیان معلوم می‌شود در تحول علوم انسانی، رویکرد ترمیمی، تهذیبی و پیرایشی، نقلی سازی و بومی سازی فرهنگی و کاربردی محض منظور نبوده است، بلکه مقصود از تحول در علوم انسانی، فرآیندی است که در آن، نظریه‌های علوم انسانی، روشمندانه و مبتنی بر مبانی و منابع اسلامی (عقل و تجربه و نقل دینی) در راستای مقاصد شریعت و نیازهای جامعه اسلامی تولید گردند (خسروپناه، ۱۳۹۲: ۵۲).

در تعریفی دیگر توسط بربلس و تورس[1] (۲۰۰۰) دگرگونی اساسی در مبانی، روش‌ها و ساختارها به منظور بهبود وضعیت موجود و انطباق با نیازهای جامعه را تحوّل می‌نامند. تحوّل به معنای بروزرسانی برای مرحله‌گذار و جلوگیری از تضعیف دریافت‌های بین تمدنی، لازم و کارآمد است. تحول در علوم انسانی به معنای تغییرات اساسی در مبانی نظری، روش‌ها و ساختارهای این حوزه است که با هدف بهبود وضعیت موجود و انطباق با نیازهای جامعه صورت می‌گیرد (بربلس و تورس، ۲۰۰۰: ۱۰).

فرآیند تحول در علوم انسانی، باید با شناسایی وضعیت موجود و آسیب شناسی علوم انسانی، شناسایی وضعیت مطلوب و بایسته‌های خرد و کلان تحول علوم انسانی با توجه به زمینه‌ها و موانع حرکت، از وضعیت موجود به وضعیت مطلوب با برنامه کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت صورت بگیرد (خسروپناه، ۱۳۹۲: ۵۴).

اگر قرار است تحوّل علوم انسانی به شکل دادن یک نظام‌واره منسجم و یکپارچه دانش، که می‌تواند در زندگی و زیست‌بوم ما تغییرات بهینه و متناسب را محقّق نماید، منتهی شود، باید تحوّل علوم انسانی را در ژرف‌ترین معنای خود که تغییر و بسط در منطق تولید علم است فرض نمود(تقوی، ۱۴۰۱: ۱۱). این تحول در سه سطح قابل بررسی است:

- بومی‌سازی: تطبیق محتوای علوم انسانی با فرهنگ و شرایط زیست‌بومی جامعه برای افزایش کارآمدی و پاسخگویی به مسائل محلی؛
- کارآمدی: بهره‌برداری حداکثری از دانش موجود برای حل مسائل اجتماعی و فرهنگی (گیدنز[2]، ۱۹۹۰: ۱۰۵).
- تحول در منطق تولید علم: تغییر در اصول و فرآیندهای تولید دانش به منظور شکل‌گیری نظام‌واره‌ای منسجم و یکپارچه (تقوی، ۱۴۰۱: ۱۱).

۳. عوامل زمینه‌ساز تحول علوم انسانی

عوامل مؤثر در تحول علوم انسانی عبارت‌اند از:

- فرهنگی و هویتی: تغییر در ارزش‌ها و باورهای فرهنگی؛

1. Burbules & Torres
2. Giddens

• ساختاری و نهادی: تغییر در ساختارهای آموزشی و پژوهشی؛

• فناوری و ارتباطی: پیشرفت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات که شیوه‌های تولید و انتشار دانش را متحول کرده است (کستلز[1]، ۲۰۱۱: ۲۰).

روش‌شناسی پژوهش

با توجّه به اینکه در این پژوهش به دنبال کشف عوامل زمینه‌ساز در علوم انسانی از نگاه مقام معظّم رهبری هستیم، از روش تحلیل مضمون، استفاده گردید. دلیل استفاده از روش تحلیل مضمون آن است که پژوهش حاضر، پژوهشی اکتشافی است و بر اساس منطق استقرایی شکل گرفته است. در بین شیوه‌های تحلیل داده‌های کیفی، تحلیل موضوعی یا مضمون یا تماتیک (در قالب‌بندی، شاخص‌بندی و سنخ‌بندی داده‌ها) از اهمیّت زیادی برخوردار است. این نوع تحلیل یکی از متعارف‌ترین و پرکاربردترین روش تحلیل داده‌های کیفی و تقریباً پایه تحلیل اکثر روش‌های کیفی نیز هست (طیبی ابوالحسنی، ۱۳۹۸: ۱۱). تحلیل مضمون روشی نظام‌مند برای شناخت، سازماندهی و گزارش الگوهای معانی (مضمون) اندیشه‌ها و رهنمودهای موجود در داده‌های در دست بررسی است و به دلیل کاربردی و منعطف بودن به رایج‌ترین روش‌های تحلیل داده‌های کیفی تبدیل شده است (اسمیت[2]، ۲۰۲۴: ۵۰). هدف تحلیل مضمون یافتن مضامین با اهمیّت و جذاب در متون و مطالب در دست بررسی در راستای پاسخ به سؤال پژوهش است(مگوایرو دلاهانت[3]، ۲۰۱۷: ۵).

تحلیل مضمون، صرفاً روش کیفی خاصی نیست، بلکه فرآیندی است که می تواند در اکثر روش‌های کیفی به کار برد. به طورکلی، تحلیل مضمون، روشی است برای:

۱- دیدن متن؛

۲- برداشت و درک مناسب از اطلاعات ظاهراً نامناسب؛

۳- تحلیل اطلاعات کیفی؛

۴- مشاهده نظام مند شخص، تعامل، گروه، موقعیت، سازمان یا فرهنگ؛

1. Castells
2. Smith
3. Maguire & Delahunt

۵- تبدیل داده‌های کیفی به داده های کمی (بویاتزیس[1]، ۱۹۹۸: ۲۰).

در پژوهش حاضر، روش پیشنهادی براون و کلارک[2] (۲۰۰۶) استفاده شده است که تحلیل مضمون را فرآیندی ۶ مرحله‌ای به شرح شکل شماره ۱ معرفی می‌کنند:

شکل ۱: مراحل روش تحلیل مضمون

منبع: براون و کلارک (۲۰۰۶)

از آنجایی که این پژوهش بر پایه نظرات مقام معظّم رهبری انجام گرفته است، مجموعه سخنرانی‌های دوران رهبری ایشان علی‌الخصوص سخنرانی‌های صورت گرفته در دیدار اساتید دانشگاه‌ها، دانشجویان، طلّاب، متفکّران و دیدار با مسئولین فرهنگی کشور، در قالب مضامین به آن‌ها توجّه شده است که پس از استخراج کدهای اولیّه، جستجوی مضامین، بازبینی مضامین، تعریف و نام‌گذاری مضامین و در نهایت تأیید اعتبار مدل از طریق محاسبه ضریب کاپا به دست یک خبره آگاه به موضوع پژوهش صورت گرفته است. در این راستا ۲۸ سخنرانی از سال ۱۳۷۹ الی ۱۴۰۳ مقام معظم رهبری مورد بررسی قرار گرفت. برای بررسی روایی، کدها و مضامین توسط دو پژوهشگر مستقل تحلیل و با شاخص کاپا ارزیابی شدند. مقدار کاپا برابر با ۰/۷۳۵ محاسبه شد که نشان‌دهنده توافق معتبر است. این نتایج در بخش روش‌شناسی گنجانده شده است.

در این پژوهش با توجّه به روش تحلیل مضمون، گام‌های زیر انجام شد و نتایج حاصله به شرح زیر به دست آمده است: به منظور طراحی مدل پژوهش، نسبت به بررسی متن بیانات مقام معظّم‌له

1. Boyatzis
2. Braun & Clarke

در ارتباط با تحوّل در علوم انسانی در دیدارهای دانشگاهی، حوزوی، نخبگانی و نیز آثار مکتوب و مرقومه ایشان، اقدام شد. در مرحله‌ی اوّل، ابتدا ۷۶ فراز از بیانات مرتبط با موضوع پژوهش از میان متون در دسترس، استخراج شد و در مرحله دوم ضمن تحلیل نسبت به کدگذاری این عبارات اقدام گردید و کدگذاری‌ها در سه دسته اصلی انجام شد. خلاصه و نمونه‌ای از این فرآیند در جدول شماره ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: نمونه‌ای از عبارات و مضامین مستخرج از بیانات مقام معظّم رهبری در ارتباط با تحوّل در علوم انسانی (مراحل اوّل و دوم تحلیل مضمون)

ردیف	عبارت	تاریخ	کدهای اولیه
۱	اینکه بنده درباره علوم انسانی در دانشگاه‌ها و خطر این دانش-های ذاتاً مسموم هشدار دادم – .... علمای دین پشتوانه‌هائی هستند که موظفند نظریات اسلامی را در این زمینه از متون الهی بیرون بکشند... لذا نظام موظف به حمایت از حوزه‌های علمیه است، چون تکیه‌گاه اوست.	۱۳۸۹/۷/۲۹	– استخراج آراء اسلام در مورد علوم انسانی – تکیه‌گاه بودن جایگاه حوزه
۲	در مورد علوم انسانی که صحبت شد، این نکته را من عرض بکنم؛ آنچه که ما در باب علوم انسانی گفتیم و من تکرار می‌کنم، همان چیزی است که عرض شد: ما بایستی در علوم انسانی اجتهاد کنیم؛ نباید مقلّد باشیم.	۱۳۹۰/۵/۱۹	در علوم انسانی اجتهاد کنیم
۳	من با ورود علوم انسانی به حوزه علمیه اصلا مخالفتی ندارم. من می‌گویم حوزه علمیه باید پایه‌های علوم انسانی مبتنی بر تفکر اسلامی و جهان بینی اسلام را مستحکم بریزد؛ ... ببینند مسائل متناظر آنها با تفکر اسلامی چگونه است و چگونه شکل می‌گیرد.	۱۳۸۹/۸/۲	متناظر ساختن مسائل فعلی علوم انسانی با تفکر اسلامی
.....	.....	.....	.....
۷	در حالی که ریشه و پایه و اساس علوم انسانی را در قرآن باید پیدا کرد... اگر این شد، آن وقت متفکرین و پژوهندگان و صاحبنظران در علوم مختلف انسانی می‌توانند بر این پایه و بر این اساس بناهای رفیعی را بنا کنند.	۱۳۸۸/۷/۲۸	رجوع به قرآن
۲۵	وقتی می‌گوئیم از این مقدار پیشرفت راضی نیستیم، نه اینکه ما می‌توانستیم و نکردیم؛ نه، ممکن است هیچ کس هم مقصر نباشد، و بیشتر از این هم نمی‌شده... ما هنوز خیلی فاصله داریم	۱۳۸۸/۱۱/۱۳	خروج از اسارت علمی

ردیف	عبارت	تاریخ	کدهای اولیه
	تا آنجائی که باید به آن برسیم. من توقع زیادی هم ندارم... در ظرف پنجاه سال کشور از اسارت علمی مطلقاً خارج بشود.		
۳۱	رابطه بین کشورها در زمینه علم باید رابطه‌ی صادرات و واردات باشد؛ یعنی در آن تعادل و توازن وجود داشته باشد... باید جریان دو طرفه باشد. والّا اگر شما دائماً ریزه‌خوار خوان علم دیگران باشید، این پیشرفت نیست.	۱۳۸۸/۲/۲۷	مثبت شدن تراز واردات و صادرات علم
۵۹	آنچه که اساتید ما برای پیشرفت علم، وجهه همت خودشان باید قرار بدهند، اولاً «شجاعت علمی» در همه بخش‌هاست؛... چشم‌بسته و تقلیدی نباید کار را دنبال کرد.	۸۵/۷/۱۳	شجاعت علمی

سپس در مرحله سوّم، تلاش شده است این کدها به مضمون‌های اولیه و مشخص تبدیل شود. در مرحله چهارم نیز مضمون‌های ایجاد شده بازبینی شده و تلاش گردید خرده مضمون‌هایی متمایز، غیرتکراری و مشتمل بر مجموعه ایده‌های مطرح شده در بخش‌های مختلف متون اصلی شناسایی شوند. نمونه‌ای از اقدامات انجام شده در این مراحل در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

جدول ۲: نمونه‌ای از اقدامات مراحل سوم و چهارم تحلیل مضمون

مضمون‌های اولیه	مضمون‌های پایه	مضمون‌های اولیه	مضمون‌های پایه	مضمون‌های اولیه	مضمون‌های پایه
اتکا به مفاهیم و نظریات غربی در علوم انسانی رواج دارد	تولید علم بومی در علوم انسانی	فرهنگ اسلامی و منابع دینی می‌توانند مبنای مناسبی برای تولید علم در علوم انسانی باشند	وجود منابع غنی اسلامی	فرمول‌های تغییر ناپذیر و وحی منزل	اتکا به منابع داخلی و نوآوری
ظرفیت‌های موجود در فرهنگ اسلامی	دعوت از حوزه و استادان مؤمن	مولّد بودن در زمینه علم برای ملت و جامعه علمی ایران	عزّت نفس علمی	رهایی از وابستگی به علم غربی	استقلال علمی
دانشگاه‌ها مسئول تربیت نخبگان و دانشمندان	نقش دانشگاه	عقب‌ماندگی علمی ایران در مقایسه با کشورهای غربی	جبران فاصله	علم برای ایستادگی در برابر ظلم و احقاق حقوق ملت ایران	توانمندسازی منابع انسانی

مضمون‌های اولیه	مضمون‌های پایه	مضمون‌های اولیه	مضمون‌های پایه	مضمون‌های اولیه	مضمون‌های پایه
جوانان بااستعداد و منابع لازم در ایران	جهش علمی	ایران دارای ظرفیت و رسالت رهبری علمی جهان اسلام	رهبری علمی	دانشگاهیان متعهد به حفظ و حراست از نظام و اسلام	مسئولیت اجتماعی دانشگاهیان
سوء استفاده دشمنان از دانشگاه و دانشجویان برای ضربه زدن به نظام و اسلام	دانشگاهیان هوشیار و بصیر	الگوگیری کورکورانه از نظریه‌پردازان غربی	تولید نظریه	واردات علم بدون صادرات متناسب مانند تجارت با تراز منفی است	توازن در صادرات و واردات علم
ارتقاء کمی و کیفی مراکز و فعالیتهای پژوهشی	جهد و همکاری جمعی	اصلاح و بازنگری در متون و برنامه‌ها و روش‌های آموزشی	برنامه و راهبرد	کمبود کار بومی، تحقیقات اسلامی و کتاب در زمینه علوم انسانی	پیوند علوم انسانی با هویت اسلامی

در مرحله پنجم با دسته‌بندی این مضامین، یعنی ترکیب و تلخیص آن‌ها به اصول کلّی‌تر، شبکه مضامین ترسیم شد، به این ترتیب که خرده مضمون‌های به دست آمده از متن در گروه‌های مشابه و منسجمی طبقه‌بندی و مضمون‌های اصلی استخراج شد و زیربنای ایجاد مضمون فراگیر «الگوی عوامل زمینه‌ساز تحوّل در علوم انسانی» را تشکیل دادند. در نهایت، پس از اطمینان از صحّت شبکه مضامین در مرحله ششم گزارش نهایی تدوین گردید.

سؤالات پژوهش

۱- عوامل زمینه‌ساز تحوّل در علوم انسانی از نگاه حضرت آیت‌اله خامنه‌ای (مدظله العالی) چیست؟

یافته‌های پژوهش

در جدول ۳ عوامل زمینه‌ساز تحوّل در علوم انسانی از نگاه آیت‌اله خامنه‌ای(مدظله‌العالی) ارائه شده است.

جدول ۳: عوامل زمینه‌ساز تحوّل در علوم انسانی از نگاه آیت‌اله خامنه‌ای(مدظله‌العالی)

مضمون فراگیر	مضامین زمینه‌ساز	مضامین پایه	
عوامل زمینه‌ساز تحوّل در علوم انسانی	عوامل نظری و معرفتی	نقد و بازنگری در مبانی نظری علوم انسانی	نقد روش تحقیق
			نقد متون
		توسعه نظریه‌های نوین و بومی در علوم انسانی	اتکا به اندیشه اسلامی
			اتکا به تجارب فرهنگی و تاریخی
			عنایت به تنوع فرهنگی و قومی
		ارتباط بین علوم انسانی و علوم پایه	الگوگیری و استفاده از روش‌های تجربه گرایانه علوم پایه در علوم انسانی (استفاده از سایر روش‌های غیر پوزیتیویستی)
			ایجاد زمینه‌های مشترک و بین‌رشته‌ای
	عوامل آموزشی و پژوهشی	اصلاح و بازنگری در متون و برنامه‌های آموزشی علوم انسانی	به روزرسانی محتوای آموزشی
			بهره‌جویی از روش‌های تدریس نوین
			عنایت به تکثّر دیدگاه‌ها
		ارتقاء کیفیت و کمیّت پژوهش در علوم انسانی	ایجاد فرصت‌های مطالعاتی
			تجهیز مراکز پژوهشی و پایگاه‌های اطلاعاتی
		کاربست فناوری‌های نوین در آموزش و پژوهش علوم انسانی	باز گذاشتن فضای دسترسی به اطلاعات
			استفاده از ظرفیت عظیم فضای مجازی
			استفاده از ابزارهای نوین آموزشی
	عوامل نهادی و ساختاری	بازنگری در ساختار و وظایف نهادهای متوّلی علوم انسانی	توجّه به تخصص‌گرایی در وظایف
			تعریف ساختارهای چابک و وفق‌پذیر با نیاز مردم
			ترویج همکاری‌های بین نهادی

مضمون فراگیر	مضامین زمینه‌ساز	مضامین پایه	
		ایجاد و تقویت مراکز پژوهشی تخصصی علوم انسانی	ایجاد زیرساخت‌های اطلاعاتی و رفاهی برای پژوهشگر
			جذب پژوهشگران مومن، اصیل و علاقه‌مند
			تقدیر از یافته‌های برجسته
		حمایت از انجمن‌ها و تشکل‌های علمی و تخصصی علوم انسانی	تسهیل در انتشار یافته‌ها در حوزه علوم انسانی
			ایجاد صندوق‌های حمایتی تخصصی علوم انسانی
			توجّه به معذوریت‌های معیشتی پژوهشگران
	عوامل فرهنگی و اجتماعی	ترویج فرهنگ نقد و آزاداندیشی در علوم انسانی	آموزش احترام به دیدگاه‌های متنوع و نقدپذیری
			ترویج فرهنگ مدارا
			مبارزه با تعصّب و توجّه به جهتی خاص
			عنایت به اخلاق پژوهشی
		ارتباط بین علوم انسانی و نیازهای جامعه	عنایت به حلّ مسئله‌ی مردم
			ترویج علوم انسانی در بین مردم
			بازی دادن مردم در فرآیند تحقیقات علوم انسانی
		جلب توجّه افکار عمومی به اهمیّت علوم انسانی	ترویج فرهنگ مطالعات انسانی
			معرفی مشاغل مرتبط با علوم انسانی
			ترویج آثار فاخر
	عوامل سیاسی و اقتصادی	حمایت دولت و نظام از علوم انسانی	حمایت از تحقیقات بنیادی و کاربردی علوم انسانی
			ترغیب همکاری با حوزه
			عنایت ویژه به مراکز پژوهشی علوم انسانی
		ارتباط بین علوم انسانی و بازار کار	عنایت به بازار کار خدمات علوم انسانی
			به کارگیری یافته‌ها و ایجاد شغل
			با عنایت به علوم انسانی مهارت‌محور
		جذب سرمایه‌های بخش خصوصی به حوزه علوم	تسهیل صدور مجوزهای فعّالیت در حوزه علوم انسانی

مضمون فراگیر	مضامین زمینه‌ساز	مضامین پایه	
		انسانی	بازی دادن به بخش خصوصی
			نگاه ویژه به رویدادهای علمی در زمینه علوم انسانی
	عوامل ذهنی و روانشناختی	تاثیر بر روش شناسی	تحول در روش‌های تحقیق
		شکل دهی به پارادایم‌ها	نقد پارادایم حاکم

در این پژوهش، به منظور بررسی کنترل کیفیت یا به عبارت دیگر، پایایی مدل، از شاخص کاپا استفاده شده است. بدین طریق که خبره دیگری که متخصص در حوزه تحلیل بیانات مقام معظم رهبری و هم‌چنین علوم انسانی است، بدون اطلاع از نحوه ادغام مؤلفه‌ها از سوی پژوهشگر اقدام به گروه‌بندی عناصر و عوامل زمینه‌ساز می‌کند. سپس گروه‌های ارائه شده از سوی پژوهشگر با گروه‌های ارائه شده از سوی خبره مقایسه می‌شود. همان‌گونه که در جدول شماره ۴ مشاهده می‌گردد، پژوهشگر ۴۵ بعد و مؤلفه و خبره دیگر ۵۳ بعد و مؤلفه ایجاد کرده‌اند که از این تعداد ۴۲ بعد و مؤلفه مشترک هستند. طبق محاسبات صورت گرفته مقدار شاخص کاپا برابر با ۰/۷۳۵ است که با توجّه به جدول شماره ۵، در سطح توافق معتبر قرار می‌گیرد و در نتیجه پایایی مدل تأیید می‌گردد.

جدول ۴: وضعیت تبدیل کدها به مفاهیم توسط پژوهشگر و فرد خبره

ماتریس کاپا		نظر پژوهشگر		
		بله	خیر	مجموع
نظر خبره	بله	A=٤٢	B=٣	٤٥
	خیر	C=١١	D=٠	١١
	مجموع	٥٣	٣	N=٥٦

منبع: (یافته‌ها و محاسبات تحقیق، نگارندگان)

توافقات مشاهده‌شده= (A+D) ÷ N ⟸ ۴۲÷۵۶=۰/۷۵

توافقات شانسی=[(B+D)÷N] × [(C+D)÷N] × [(A+C)÷N] × [(A+B)÷N] = ۰/۰۰۸

(توافقات شانسی – ۱)÷ (توافقات شانسی – توافقات مشاهده شده) = شاخص کاپا

جدول ۵: وضعیت شاخص کاپا

مقدار عددی شاخص کاپا	وضعیت توافق
منفی (کوچکتر از صفر)	ضعیف
بین صفر تا ۰/۲	بی اهمیت
بین ۰/۲۱ تا ۰/٤	متوسط
بین ۰/٤۱ تا ۰/٦	مناسب
بین ۰/٦۱ تا ۰/۸	معتبر
بین ۰/۸۱ تا ۱	عالی

منبع: (آیار و همکاران[1]، ۲۰۱۴).

نتیجه‌گیری

تحول در علوم انسانی به‌عنوان یک ضرورت راهبردی برای پاسخگویی به نیازهای جامعه ایرانی-اسلامی، از منظر مقام معظم رهبری، نیازمند بازنگری بنیادین در ابعاد مختلف این حوزه است. این پژوهش با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون، الگویی جامع از عوامل زمینه‌ساز تحول در علوم انسانی ارائه داد که در شش طبقه اصلی شامل عوامل نظری و معرفتی، آموزشی و پژوهشی، نهادی و ساختاری، فرهنگی و اجتماعی، سیاسی و اقتصادی، و ذهنی و روانشناختی دسته‌بندی شدند. این طبقات، که از تحلیل ۲۸ سخنرانی و بیانات مقام معظم رهبری طی سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۴۰۳ استخراج شده‌اند، نشان‌دهنده یک رویکرد چندبعدی و نظام‌مند به تحول علوم انسانی است.

از منظر تحلیلی، عوامل نظری و معرفتی به‌عنوان هسته مرکزی این الگو، بر ضرورت بازسازی مبانی علوم انسانی بر پایه جهان‌بینی اسلامی و نقد پارادایم‌های غربی تأکید دارند. این عوامل، چارچوبی فکری برای تولید دانش بومی فراهم می‌کنند که با هویت ایرانی - اسلامی هم‌راستا

1. Aiyar

باشد. عوامل آموزشی و پژوهشی، به‌عنوان بازوی اجرایی این تحول، بر لزوم بازنگری متون درسی، ارتقاء کیفیت پژوهش‌ها و تقویت ارتباط دانشگاه‌ها با مسائل واقعی جامعه دلالت دارند. این امر به معنای تغییر در روش‌های تدریس و تولید دانش است که باید پاسخگوی نیازهای عملی جامعه باشد. عوامل نهادی و ساختاری، نقش زیرساخت‌های سازمانی و سیاستی را در پشتیبانی از این تحول برجسته می‌سازند و بر ایجاد مراکز پژوهشی تخصصی و تقویت همکاری بین حوزه و دانشگاه تأکید دارند.

عوامل فرهنگی و اجتماعی، با تأکید بر تقویت هویت ایرانی-اسلامی و ترویج فرهنگ نقد و آزاداندیشی، به‌عنوان بستری برای پذیرش تحول در علوم انسانی عمل می‌کنند. این عوامل نشان‌دهنده اهمیت پیوند علوم انسانی با ارزش‌ها و نیازهای فرهنگی جامعه هستند. عوامل سیاسی و اقتصادی، با تمرکز بر حمایت‌های دولتی و جذب سرمایه‌های خصوصی، به‌عنوان اهرم‌های توانمندساز این تحول عمل می‌کنند و بر ضرورت تخصیص منابع مالی و سیاست‌گذاری‌های کلان تأکید دارند. در نهایت، عوامل ذهنی و روانشناختی، با برجسته‌سازی نقش خودباوری، نوآوری و تغییر پارادایم‌های ذهنی در میان پژوهشگران و دانشجویان، به‌عنوان نیروی محرکه انسانی این تحول شناسایی شدند.

این الگو، با ارائه یک نقشه راه جامع، نه تنها چالش‌های موجود در علوم انسانی ایران، نظیر غلبه پارادایم‌های غربی و بحران هویت، را مورد توجه قرار می‌دهد، بلکه راهکارهایی عملی برای بومی‌سازی و اسلامی‌سازی علوم انسانی ارائه می‌کند. دلالت‌های این الگو برای سیاست‌گذاری علمی و فرهنگی، شامل تقویت زیرساخت‌های پژوهشی، بازنگری نظام آموزشی، و ترویج گفتمان نقد و نوآوری در محیط‌های علمی است. این پژوهش با ارائه چارچوبی منسجم، می‌تواند به‌عنوان مبنایی برای برنامه‌ریزی‌های کلان در راستای تحول علوم انسانی در ایران مورد استفاده قرار گیرد و زمینه‌ساز ارتقاء جایگاه علمی و فرهنگی کشور در سطح ملی و بین‌المللی شود.

پیشنهادها

با توجه به یافته‌های پژوهش و الگوی پیشنهادی عوامل زمینه‌ساز تحول در علوم انسانی از منظر مقام معظم رهبری، پیشنهادات زیر به‌منظور عملیاتی‌سازی این تحول ارائه می‌گردد:

- **توسعه مبانی نظری بومی و اسلامی**: نهادهای علمی و دانشگاهی باید برنامه‌ای مدون برای نقد و بازنگری مبانی نظری علوم انسانی موجود، با تأکید بر جایگزینی پارادایم‌های غربی با مبانی اسلامی و بومی، تدوین کنند. این امر مستلزم ایجاد کرسی‌های نظریه‌پردازی و حمایت از پژوهش‌های میان‌رشته‌ای است که پیوند علوم انسانی با معارف قرآنی و فرهنگ ایرانی را تقویت کند.
- **بازطراحی نظام آموزشی علوم انسانی**: بازنگری در سرفصل‌ها و متون آموزشی علوم انسانی باید با هدف پاسخگویی به نیازهای جامعه ایرانی-اسلامی و تقویت هویت بومی صورت گیرد. پیشنهاد می‌شود کمیته‌های تخصصی با همکاری حوزه و دانشگاه تشکیل شوند تا محتوای آموزشی با استفاده از فناوری‌های نوین، مانند پلتفرم‌های دیجیتال آموزشی، به‌روزرسانی و کارآمدتر شود.
- **تقویت زیرساخت‌های پژوهشی و نهادی**: ایجاد و توسعه مراکز پژوهشی تخصصی در حوزه علوم انسانی اسلامی، تقویت انجمن‌های علمی و واگذاری اختیارات بیشتر به نهادهای استانی برای تولید دانش بومی ضروری است. همچنین، تشکیل کارگروه‌های مشترک بین دانشگاه‌ها، حوزه‌های علمیه و نهادهای سیاست‌گذار می‌تواند هماهنگی نهادی را افزایش دهد.
- **ترویج فرهنگ نقد و گفتگوی علمی**: برای تقویت روحیه آزاد اندیشی و نقدپذیری، پیشنهاد می‌شود کرسی‌های آزاداندیشی با محوریت نقد علوم انسانی غربی و ارائه راهکارهای بومی در دانشگاه‌ها و حوزه‌های علمیه برگزار شود. این فضاها باید در چارچوب ارزش‌های اسلامی و با هدف تولید دانش کارآمد طراحی شوند.
- **پیوند علوم انسانی با مسائل واقعی جامعه**: دانشگاه‌ها باید از طریق ایجاد ارتباط ساختاریافته با صنعت، بازار کار و سازمان‌های اجتماعی، پژوهش‌های علوم انسانی را به سمت حل مسائل واقعی جامعه هدایت کنند. پیشنهاد می‌شود طرح‌های پژوهشی کاربردی با

حمایت مالی دولت و بخش خصوصی تعریف شوند تا کارآمدی علوم انسانی در حل چالش‌های اجتماعی افزایش یابد.

- **حمایت سیاسی و اقتصادی هدفمند**: دولت باید با تخصیص بودجه‌های مشخص و ایجاد مشوق‌های مالی، از پژوهش‌ها و پروژه‌های علوم انسانی حمایت کند. پیشنهاد می‌شود سازوکارهایی برای جذب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در حوزه علوم انسانی طراحی شود، مانند صندوق‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر برای حمایت از نوآوری‌های علمی.
- **تقویت عوامل ذهنی و روانشناختی**: برای ترویج روحیه خودباوری و نوآوری در میان پژوهشگران و دانشجویان، برنامه‌های آموزشی و کارگاه‌های تخصصی با هدف تغییر پارادایم‌های ذهنی و تقویت انگیزه‌های علمی برگزار شود. همچنین، ایجاد جوایز علمی و بورسیه‌های تخصصی برای تشویق نخبگان علوم انسانی می‌تواند مؤثر باشد.

فهرست منابع

الف) منابع بیانات رهبر معظم انقلاب(مدظله) (به ترتیب زمانی)

بیانات مقام معظم رهبری در جمع دانشجویان و اساتید دانشگاه صنعتی امیرکبیر؛ ۱۳۷۹/۱۲/۹

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از اعضای انجمن قلم؛ ۱۳۸۱/۱۱/۸

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی؛ ۱۳۸٤/۱۰/۱۳

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه امام صادق (علیه‌السّلام)؛ ۱۳۸٤/۱۰/۲۹

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اساتید و اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها؛ ۱۳۸۵/۷/۱۳

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با اعضای شورای بررسی متون و کتب علوم انسانی؛ ۱۳۸۵/۱۱/۲

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه‌های شیراز؛ ۱۳۸۷/۲/۱٤

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار استادان و دانشجویان کردستان؛ ۱۳۸۸/۲/۲۷

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اساتید دانشگاه‌ها؛ ۱۳۸۸/٦/۸

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از بانوان قرآن‌پژوه کشور؛ ۱۳۸۸/۷/۲۸

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار وزیر علوم و استادان دانشگاه تهران؛ ۱۳۸۸/۱۱/۱۳

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار نخبگان جوان؛ ۱۳۸۹/۷/۱٤

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار طلاب و فضلا و اساتید حوزه علمیه قم؛ ۱۳۸۹/۷/۲۹

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی اساتید و طلّاب نخبه حوزه علمیه قم؛ ۱۳۸۹/۸/۲

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از نخبگان و برگزیدگان علمی؛ ۱۳۹۰/۷/۱۳

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از معلمان سراسر کشور؛ ۱۳۹۰/۱۲/۱٤

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جوانان استان خراسان شمالی؛ ۱۳۹۱/۷/۲۳

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی؛ ۱۳۹۲/۳/۱۲

بیانات مقام معظم رهبری در کنگره بین‌المللی علوم انسانی اسلامی؛ ۱۳۹۲/۱۱/۲

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با جمعی از اساتید دانشگاه؛ ۱۳۹۳/۷/۲۲

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اساتید دانشگاه‌ها؛ ۱۳۹٤/٤/۱۳

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار رؤسای دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها، مراکز رشد و پارک‌های علـم و فنـاوری؛ ۱۳۹٤/۸/۲۰

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با اعضای شورای عالی تحول علوم انسانی؛ ۱۳۹۵/٤/۱۳

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با جمعی از دانشجویان؛ ۱۳۹۵/۹/۱

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با جمعی از دانشجویان؛ ۱۳۹٦/۱۲/۱٦

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با جمعی از اساتید و نخبگان دانشگاه‌ها؛ ۱۳۹۷/۳/۲۰

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با جمعی از پژوهشگران؛ ۱۳۹۸/۲/۱٤

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار نوروزی اقشار مختلف مردم در حسینیه امام خمینی(ره)؛ ۱٤۰۳/۱/۱

- Persian sources

Buroj Andisheh Asemani Institute. (2012). Science for the Transformation of Humanities from the Perspective of the Supreme Leader of the Revolution. Farda Book Publications. (In Persian)

Gholipour, Hossein, Chitsazian, Alireza. (2017). Dimensions and components of the transformation in the humanities in the thought of the Supreme Leader and its implications for the desirable humanities of the Islamic Republic. Quarterly Journal of Cultural Strategy, 10(37), 97-124. (In Persian)

Khosropanah, Abdul Hossein. (2013). Islamic Humanities: Analysis of the Theories of Religious Science and Testing the Ijtihad Rule Model in the Production of Human Sciences. Qom: The Supreme Leader's Representative Institution in Universities, Maarif Publishing House. (In Persian)

Mohaqeq, Javad. (1401). Strategies for the Transformation and Islamization of the Humanities in the Thought of the Supreme Leader of the Revolution and Ayatollah Mesbah Yazdi. Marefat Monthly, 31(10), 87-99. (In Persian)

Mousavi, Seyyed Hadi. (1402). An exploration into the nature and essential components of the concept of "transformation" in the humanities from the perspective of Ayatollah Khamenei. Quarterly Journal of Fundamental Research in the Humanities, 4 (3), 117-140. (In Persian)

Rajabi, Abuzar. (1400). Analytical assessment of the Supreme Leader's expectations regarding the development of the Quran-based humanities with emphasis on the declaration of the second step of the revolution. Quran and Science bi-quarterly, Volume 15, No. 29. (In Persian)

Sarahi, Roya. (1403). Challenges of Localizing Humanities in Iran with Emphasis on Sociology, Third Congress of Law, Political Science and Social Science Students, Tehran. (In Persian)

Sekhavatiyan, Seyyed Amir and Abbasi, Mohammad Baqer. (2018). Management of the Development of Humanities in the Thoughts and Ideas of Imam Khamenei. Fundamental Research in Humanities. Fourth Year, 2(11), 133-157. (In Persian)

Taghavi, Seyyed Mohammad Reza. (1401). The Evolution of Humanities from Principles to Methodology, Tehran: Aftab Toseeh. (In Persian)

Tavalai, Ruhollah and Zomordi Anbaj, Mahsa. (1402). What is and how is the development of humanities from the perspective of Ayatollah Khamenei (using the method of content analysis). Strategic Studies of the Islamic Revolution, 1(3), 1-24.(In Persian)

Tayebi Abolhasani, Seyed Amirhossein. (2019). An Introduction to Research Methodology: Standard Procedures for Qualitative Data Analysis. Science and Technology Policy Quarterly, 9(2), 67-95. (In Persian)

- English resources

Aiyar, L., Shuman, C., Hayeems, R., Dupuis, A., Pu, S., Wodak, S., ... & Davies, J. (2014). Risk estimates for complex disorders: comparing personal genome testing and family history. Genetics in Medicine, 16(3), 231-237.

Alatas, Syed Farid. Alternative discourses in Asian social science: Responses to Eurocentrism. Sage, 2006.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. Qualitative research in psychology, 3(2), 77-101.

Boyatzis, R. E. (1998). *Transforming qualitative information: thematic analysis and code development*. Sage.

Burbules, N. C., & Torres, C. A. (2013). Globalization and education: Critical perspectives. Routledge.

Castells, M. (2011). The rise of the network society. John wiley & sons.

Connell, R. (2020). Southern theory: The global dynamics of knowledge in social science. Routledge.

Giddens, A. (1990). The Consequences of Modernity. Stanford University Press .

Maguire, M., & Delahunt, B. (2017). Doing a thematic analysis: A practical, step-by-step guide for learning and teaching scholars. All Ireland journal of higher education, 9(3).

Smith, J. A. (2024). Qualitative psychology: A practical guide to research methods.